Прииска му се още веднъж с пълни гърди да вдъхне млечнобялата сараевска мъгла, която като рой речни духове лениво се издига призори от облицованото с каменен зид корито на Миляцка. Заедно с покровителите си, артистите, отиваше в гостилницата на стария Хаджибайрич след пиянстване в Театралното кафене. Влизаха със залитане, лепкави от безсънната нощ, а Хаджибайрич ги измерваше с опитно око на човек, който през живота си е излекувал хиляди махмурлуци и още на вратата определяше на кого какво му е необходимо: "Кисела чорба!" - казваше намръщено на момчето зад тезгяха, а когато искаха нещо друго, не ги обслужваше. Знаеше по-добре и от самите тях какво им трябва по това време, за да са готови за деня, който вече почти се е спуснал от Требевич! Върху тезгяха димяха току-що свалени от огъня ястия, наредени върху дървени блюда: бамя с говеждо и лимон, пълнени пиперки с лук, шишчета, пилаф, мишмаш, руло от овнешка кайма, босненско задушено, кисела чорба и разни бюреци, вити баници... Всички баници са си баници, а бюрекът е БАШ БАНИЦА!" - говореше с гордост Хаджибайрич. Обикновено стоеше край тезгяха, нахлузил на босо дървени налъми и ги наблюдаваше как ядат от ламаринените чинии. Костите хвърляха под масата, където се мотаеха чаршийските псета. Херцег почувства вкуса на родния си град върху небцето. Благородния вкус на мъгла, когато хората се отопляваха само с чам; отново изпълнен с щастие закрачи по Обала Парижке комуне през тъжния Парк на цар Душан и отново срещна звънналото стадо овце, потекло през асфалта; дочу подвикванията на призрачни пастири, които се подпират на тоягите си, и ръмженето на овчарските кучета; вонята на дърдонките и

миризмата на току-що остригана вълна; резливия дъх на планините, от които тази нощ са подбрани стадата накъм градската кланица. Сякаш някакъв вълшебник превръщаше хората в овце! Когато се връщаше от Кафенето или след взирането до късно в прозорците на Лина Коен, срещаше често изнемощели кранти, които с достойнство, копито зад копито, минават за последен път през призрачно пустия град, който спи; слухът му завинаги запази сънните отеквания - клоп-клап - на техните подкови по мокрия асфалт, докато изчезват в млечнобялата редица дървета и в шума на реката. Денят се протяга в котловината, прозява се и се буди, мислейки си какво да хапне на закуска. Задават се хлебарски помощници с току-що изпечени самуни върху дълга, посипана с брашно дъска, която се носи на темето (под нея е сгъната кърпа, за да не му убива), кафеджийските чираци тичешком сноват из чаршията, разнасяйки "комплекти" за занаятчиите: върху бакърен поднос се излежава локум, в който е забодена клечка за зъби, има и чаша със студена сараевска вода, налята от чешмата пред Беговата джамия, и ароматично кафе, счукано в каменно хаванче. Сушат се току-що одрани говежди кожи, разпънати пред складовете, а около тях бръмчат цели рояци стоманеносиви мухи. Неуспели чиновници пият първата си сутрешна ракия в "Гаум" и замезват със салата от фасул и лук. Оплакват се от "бодежи в кръста" и киселини в стомаха, а тогава: "клин клин избива"! - започва новият ден. "Хей, малкия, дай това насам!" - викат на пъргавите мургави момчета, които мъкнат препълнени кошници с печени солени тиквени и слънчогледови семки и фъстъци... "Аз съм Моша Албахари и продавам вещи стари..." - припява вехтошарят и бута двуколката си покрай къщите: "Стари нещаааааа, нещаааааааа!" През прозорците му хвърлят стари пружинени матраци, изгнили

кюнци и продънени тенджери; лейки и спици от чадър. Рифат Бин-Шабан нарежда иззад кепенците на сладкарницата си за баклава и кадаиф: "Са-леп, горееееещ... са-леп! Боза, лимонад'!", пък Добри Роба - търговец на употребявани дрехи, сваля товара си от проскубани астраганени шуби, потури, прави панталони, бричове и износени офицерски шинели и се черпи със сладко-резливо-кисела боза, прекъсвайки така за миг горчивия си живот на амбулантен търговец, и отминава с куцане надолу по чаршията (зимата ще бъде сурова, кърпиците са се заровили преждевременно в земята!), а там "Под ковачите" стоят романийци, загърнати в червени шалове, край конете си, натоварени с дърва и въглища, и от време на време някой от тях извиква с глас, който крие в себе си планинско ехо: "Наааааръчиииии, кюмюуууур!" - спомня си, добре си спомня, защото колко ли пъти само е мирисал и се е вслушвал в тези благословени утрини, гледал е как приведените чистачи на обувки на Башчаршия раздухват жарта в мангалите и греят длани, а лютият дим, притиснат от оловносивия облак, който се е надвесил над целия град, изобщо не успява да се издигне, а разтваря хората, конете, кепенците и гълъбите по стрехите в нереална мекота. "Моят роден град! - мисли си Херцег. - НЕВЪЗМОЖНО Е ДА ОМИЛОСТИВИШ ВРЕМЕТО..." - и тиха и сподавена ярост обзема огорченото му сърце: всичко е било напразно, пропилял е живота си в извършване на второстепенни работи. Още от деня, когато помогна на една вече прецъфтяла и уморена дама да пренесе багажа си от автобуса на JAT (той с дни посрещаше пътниците с надежда да види някоя славна птица) до хотел "Европа" - и се оказа, че този тежък черен сак, който беше мъкнал, всъщност е магнетофон, а дамата - радио-репортьор; направи онзи репортаж вместо нея, тя вмиг схвана, че си има работа с младеж, който гори от же-

лание за труд, и той стана онова, което в радиото наричат "неин негър" и отпътува с нея след една седмица, а след това шестнайсет месеца пътуваше навсякъде, където отиваше тя и се учеше да стане репортьор, като й се чудеше, че върши работата си с досада и без всякакво желание, а дамата често му говореше: "Ще видиш, ще се умориш и ти някой ден - ще ти писне от всичко!" и крещеше в хотелските стаи: "О, животно, мразя те, мразя те и мразя това, че си толкова млад, накара ме да се почувствам като стара проститутка, която плаща за всичко това! Мразя те, мразя те... Не, не преставай, недей, моля те!" После той пушеше, загледан в тавана, с нейното бедро върху корема, без да знае как да го отмести и да не я обиди. По тази плът вече прозираше басейнът на синкавите вени... След това годините отлетяха с бясно препускане и той нямаше време дори да се озърне назад. Само понякога си мислеше за онова, което беше оставил там, у дома: Хайрия Пита и той бяха единствените в погребалното шествие на покойния Хаджи-Баняц, дядо му, който умря онази пролет, а последните му думи бяха: "Е, та отивам си, мой комисарю, а ти гледай да се оправиш някак!", за Лина Коен, която има щастлив брак с някакъв лекар - общ терапевт, и която и на четирийсет се държи като момиченце:

- Чакай, моля те, не се ли и забавлявахме малко през петдесет и пета, там някъде, или беше по-късно? Всичко ми се е объркало в главата... И какво всъщност се случи тогава, не си спомням вече, о, само какви чудесни дечурлига бяхме!

Лино Коен, това беше 1953 г. и все още мога точно да ти опиша всяко косъмче, прилепнало за потния ти врат, докато танцуваше и да повторя всяка дума, която повтарях по кой знае колко пъти като молитва, където името ти беше рефрен: Лина като луна, Коен като сефардска тайна, ти го-

вориш най-звучния ИЕКАВСКИ В СВЕТА, как само изговаряш: ЗВИЈЕЗДА, БИЈЕЛО, СВЈЕТЛОСТ, ЌЕЖНОСТ, понежно от нежността...

- Казваш така само да ме утешиш, че съм остаряла! Лъжеш, лъжеш, лъжеш; вие от телевизията винаги само лъжете, просто работата ви е да бъдете любезни...

- Кажи Сараево!

- Сараево...

- Сара-е-вол!

- Как помниш всичко това?

Как помни всичко това? Живее от това, че помни и е много добре платен, задето ден след ден изневерява на надеждата, която хранеше за себе си и на очакванията на всички онези добри хора, които някога познаваше. Добре е платен. Не е и търсел повече. Най-скъпи цигари, легло на първия етаж номер единайсет в спалните вагони, еднакво отдалечено от двете оси на колелетата, за да спи колкото е възможно по-удобно, тъй като сутринта трябва да е бодър и усмихнат, предимство в самолетите като VIP - VERY IMPORTANT PERSON; "Чивас Регал" с пилотите в кабината, докато се прицелват в бялата линия на пистата, заслушани в гласовете в нощта, които ги насочват; най-удобните хотели при вечните му проклети пътувания и да не бъде стиснат за таксита, хеликоптери за снимане от въздуха и кораби, когато се работи под вода, да не пести за сметка на охраната, тъй като зрителите щяха да му се месят в работата, да се "работи наистина, щом ще се работи, а после - както ви харесва!" - и още: винаги да има телефонните номера на най-добрите зъботехници в страната, които са в състояние за един предобед да променят, поправят и спасят познатата усмивка "тази вечер ще потеглим на едно чудесно пъ-

тешествие заедно с нашия екип..." - действително нищо, действително малко!

- Ти си чест гост в нашия дом. Дъщеря ми направо те обожава! Не ми вярва, че съм те познавала и че сме... такова... Би ли й дал един автограф за спомен? Толкова ще се зарадва!

- Защо не, защо не! Кажи ми само как се казва.

- Леа...

- Хубаво име.

- Да. Хубаво. Но не го харесва. Благодаря ти.

- На тебе благодаря.

- Не, на тебе благодаря... Много си мил! Знам колко си зает и често всички се питаме как ли постигаш всичко това. Искам да кажа - да бъдеш едновременно на толкова различни места. Денят ти сигурно продължава повече от двайсет и четири часа? Не, наистина...

Денят ми не продължава. Той стои. Спрял е отдавна, много отдавна...

Любопитство без действителен интерес, любопитство на случайни хора пред жива птица, която са свикнали да виждат затворена в стъклен електронен кафез; но всъщност какво печелеше от това, освен че ден след ден изневеряваше на историята, която трябваше да разкаже на някого, да я остави като следа, свидетелство - план на тайно заровено богатство, а сега най-после Херцег знае: късно е, късно е, късно е, това бяха неща, които е невъзможно да заснеме и да продаде (на кого?), защото кой ли някога е направил предаване от дим и мъгла?